

Пристай І.Р.

Херсонський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ХЕРСОНЦІВ ЯК ВПО ПІСЛЯ ВИЇЗДУ З ОКУПАЦІЇ У 2022 РОЦІ

Питання адаптації ВПО в Україні не є новою, адже наша держава знайома з цим явищем ще з 2014 року, але саме 2022 рік спричинив найбільшу хвилю переміщення населення – як внутрішнього, так і еміграції за межі України. Ряд проблемних питань інтеграції у приймаючі громади є одним з вирішальних чинників, які визначають мотивацію до еміграції за кордон або її відсутність. Дослідження цих процесів та проблем інтеграції херсонських ВПО у нових громадах є досить актуальним, адже дає змогу місцевим органам влади вчасно реагувати на зміни потреб та розробляти програми з їх урахуванням.

Загальні питання проблем та перспектив адаптації та інтеграції ВПО у нових громадах відображені у численних дослідженнях та аналітичних записках, вони містять статистичні дані динаміки кількості ВПО, аналіз їх потреб та наявних програм інтеграції державного та регіонального рівнів. Але більшість із них не враховує особливості адаптації саме херсонських ВПО, вплітаючи їх досвід у загальнодержавні тенденції, що на нашу думку є надто формальним підходом та дещо примітивізує явище внутрішнього переміщення, не враховуючи індивідуально-психологічні та ментальні особливості мешканців Херсона. Виходячи з цього, дослідження адаптації херсонців у якості ВПО вимагає аналізу персональних історій, які містять не лише загальновідому фактичну інформацію, а й елементи суб'єктивного ставлення безпосередніх суб'єктів до процесу переміщення та подальшої інтеграції.

Статистика свідчить, що Херсонщина продовжує триматись у трійці лідерів за кількістю ВПО – на квітень 2024 року 14% усіх внутрішньо переміщених осіб в Україні походять саме з Херсонської області [1, с. 3]. Така ситуація пояснюється об'єктивними безпековими факторами, а також тим, що більшість території області є тимчасово окупованою територією, з якої населення теж постійно переміщується.

Особливість становища саме міста Херсона полягає у тому, що воно перебувало в тимчасовій окупації російськими військами та жодного разу не мало «зеленого коридору» для евакуації цивільного населення у напрямку підконтрольної території. Тож переміщення херсонців носило характер додаткового травматичного досвіду, порівняно з евакуацією з прифронтових територій. Основними напрямками евакуації мешканців Херсона у 2022 році були Миколаїв (через Станіслав і пізніше через Снігурівку), Кривий Ріг та Кропивницький (через Давидів Бід), Запоріжжя (через Василівку) [4, с. 233] та через територію АР Крим у напрямку Грузії або країн Прибалтики [2].

Для допомоги херсонським ВПО на підконтрольній території України були організовані кілька спеціалізованих хабів, завданням яких стало надання допомоги у питаннях евакуації, розміщення, забезпечення, у юридичних питаннях та з медичним забезпеченням, тощо. Найбільш крупним транзитним центром став хаб «Я – Херсон» у м. Запоріжжя. Він приймав потік евакуйованих з окупованих територій Херсонської області через пункт пропуску Василівка. Завданнями цього хабу були короточасне розміщення, надання першої медичної допомоги, юридичних консультацій, забезпечення ліжкомісцем на 3 доби та забезпечення першочергових гігієнічних потреб. У завдання цього хабу входила також подальша адміністрація та комунікація з волонтерськими організаціями, формування евакуаційних потягів та автобусів в кількох основних напрямках територією України, тощо. Фактично це був добре організований логістичний центр для ВПО з Херсонщини, який щодня пропускав через

себе близько 300 осіб [6]. За рахунок короткотривалого перебування він забезпечував допомогою та розподіляв постійний потік переселенців і таким чином охоплював максимально можливу кількість людей.

Враховуючи успішний досвід роботи запорізького хабу, у кількох містах найбільш щільного проживання ВПО з числа херсонців також були організовані хаби, але вже для забезпечення постійної допомоги новоприбулим у громади, допомоги у пошуку житла, роботи, адвокації та супроводу основних соціально-побутових потреб. Серед таких осередків можна назвати хаби у містах Кривий Ріг, Вінниця, Івано-Франківськ, та інші. Створювались вони за сприяння та під протекцією представників військових адміністрацій міста Херсона та Херсонської області [3]. Цей факт давав можливість херсонським ВПО відчувати турботу на рівні влади та налагодити важливий контакт з місцевими громадами.

Значна кількість ВПО з Херсону обрали для внутрішнього переміщення населені пункти південних регіонів України, зокрема Миколаїв, Одесу, Вознесенськ, тощо [5, с. 141]. Головним мотивом цього явища можна назвати географічну спорідненість з Херсонщиною, а також певними особливостями ментальності – прихильність до спекотного сонячного клімату, традиційна прив'язаність до сільськогосподарських занять і відповідно до рівнинного рельєфу, доступність морського узбережжя, схожа архітектура та ментальність населення сусідніх областей, тощо. Зокрема у місті Одеса спостерігається високий рівень самоорганізації херсонських волонтерів, активістів та бізнесу, які спрямовували свою допомогу окупованому Херсону та продовжують допомагати і після звільнення міста.

Серед інших популярних громад серед херсонців можна назвати Київ та область, Кропивницький, Дніпро, Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль. Значну роль в адаптації на новому місці відігравала скоординована допомога речами першої необхідності від місцевої влади та волонтерських організацій місцевого та міжнародного рівня. Один з ВПО так описав своє

становище: «Ми приїхали сюди через всю Росію, через Європу, через Латвію, Литву, Польщу – у Київ. Тут, на Київщині, одразу звернулися у свою сітьраду. Нас записали в групу. Волонтери нам дуже допомагали. Продукти давали: крупи, олія, борошно. А благодійний фонд допомагав з одягом і посуд дав. Ми ж без нічого приїхали» [2].

Отже, можна констатувати той факт, що період окупації міста Херсона російськими військами спричинив хвилю активного внутрішнього переміщення населення міста та області. У межах України найбільш популярними громадами для херсонців стали сусідні Миколаївська та Одеська області, які мають переваги невеликої відстані до Херсона, схожий клімат, постійний доступ до моря, рівнинний рельєф, тощо. Але значна кількість ВПО з Херсона зосереджені в багатьох крупних містах України та у сільських громадах. Провідним фактором адаптації херсонців-ВПО стала самоорганізація та об'єднання навколо херсонських хабів, які виконують не лише пряму функцію соціальної підтримки, а й мають важливе значення у формуванні психологічної стійкості ВПО.

Література

1. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 16. Квітень 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UK_R_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 01.11.2024)
2. Іванова Т., Мокляк А. Переїхали до інших міст або за кордон: як живуть ВПО з Херсона. URL: <https://suspihne.media/kherson/759007-pereihali-do-insih-mist-abo-za-kordon-ak-zivut-vpo-z-hersona/> (дата звернення: 02.11.2024)
3. Ковалишєна Ю. «Херсон – це Україна»: як допомагають переселєнцям у вінницькому координаційному центрі. URL: <https://suspihne.media/vinnytsia/247979-herson-ce-ukraina-ak->

[dopomagaut-pereselencam-u-vinnickomu-koordinacijnomu-centri/](#)

(дата звернення: 03.11.2024)

4. Літопис цивільного спротиву Херсона у вимірах повномасштабної агресії росії проти України у 2022 році / упоряд. О.В. Черемісін. Суми: Університетська книга, 2023. 482 с.
5. Херсон 2022: з Україною в серці / упоряд.: Михайленко Г.М., Черемісін О.В. Суми: Університетська книга, 2024. 290 с.
6. «Я – Херсон». Як працює транзитний хаб для переселенців у Запоріжжі. URL: <https://grivna.ua/publikatsii/ya--herson-yak-pracyue-tranzitniy-hab-dlya-pereselenciv-u-zaporizhzhzhi> (дата звернення: 03.11.2024)